

Мария МЪЖЛЕКОВА

МЕСТОИМЕННИТЕ РОДИТЕЛНИ ПРИИМЕННИ ФОРМИ С ПРИТЕЖАТЕЛНО ЗНАЧЕНИЕ ВЪВ ВАТИКАНСКИЯ ПАЛИМПСЕСТ

Въпросите, свързани със старобългарския синтаксис, много отдавна привличат вниманието на наши и чуждестранни слависти. Изследвани са и различни въпроси, засягащи старобългарската падежна система. Интересът към употребата и значението на приименните падежни форми (родителни и дателни) с притежателно значение е засвидетелстван в редица научни трудове. Причините за това са различни, но две от тях са от първостепенно значение: един от най-натоварените падежи както в семантично, така и във функционално отношение, е родителният падеж; изразяването на посесивно отношение и с формите на дателния падеж е една от важните особености на старобългарския синтаксис.

Някои от авторите на старобългарски граматики отделят скромно място за представяне на отделните падежи, като посочват и някои от техните значения. За илюстрация те използват само по няколко примера от старобългарските писмени паметници, напр.: В „Altkirchenslavische grammatik“ В. Вондрак разглежда и безпредложните родителни форми¹; Най-различните употреби на родителния падеж са отбелязани от А. Ваян, но повече място е отделено на приглаголната употреба²; Т. Лер-Сплавински и Ч. Бартула включват в своя „Zarys“ и синтактични въпроси³, като отбелязват трите известни начина за изразяване на принадлежност; Й. Курц сочи шест значения на родителния падеж⁴; К. Мирчев разглежда „по-важните особености в употребата на родителния падеж“⁵; Г. Хабургаев също посочва значенията на родителния падеж⁶, като за родителния приименен пише, че „во всех своих частных значениях указывает на родовое понятие или на то, из чего берется часть или к чему относится (кому принадлежит) предмет, название которого управляет родительным падежом“⁷; Авторите на учебника за XI клас разделят безпредложните

употреби на родителния падеж на десет групи⁸, като към всяка от групите дават по няколко примера за илюстрация, посочвайки от кой старобългарски ръкопис е цитатът; В „Грамматика на старобългарския език“ темата „Значение и употреба на падежите. Падежна рекция“ е разработена от А. Минчева⁹, където е представен и родителният падеж с неговите две основни позиции — при името и при глагола¹⁰.

Особено плодотворно е проучването на приименните падежни форми в началото на 60-те години на ХХ в., когато се появяват разработки, в които предмет на анализ е употребата на старобългарските падежи без или с предлози. Преглед на тези и по-нататъшни изследвания се прави в по-голяма наша разработка, където се описват всички употреби на специализираните морфологични и синтактични средства с притежателно значение, регистрирани в старобългарски евангелски (глаголически и кирилски) паметници.

Необходимо е обаче да се отбележи фактът, че в изследванията все още не е представена „абсолютната честота на употребите на родителния и дателния падеж“ във всеки отделен старобългарски ръкопис¹¹. Там, където се изнасят сведения за наличието на форми за определен падеж в книжовните паметници, е направено само въз основа на подбрани примери за илюстрация. А за да има конкретни резултати при сравняване на данните, трябва да се вземат предвид всички регистрирани употреби на даден падеж в съответния писмен паметник. Иначе представата би била непълна, което може да доведе до неточни заключения.

Целта ни тук е да се опишат местоименните родителни форми с посесивно значение, фиксирани в неизследван все още по този въпрос старобългарски кирилски текст. А това е Ватиканското евангелие (по-нататък *Vat*), публикувано към края на миналия век¹², от което е извлечен езиковият материал. От друга страна, за да се разкрие тази синтактична особеност, е нужно регистрираните приименни форми в родителен падеж да се съпоставят със сведенията на други старобългарски канонични паметници. За целта са използвани текстовете на четирите обемисти евангелия: глаголическите *Зографско* (по-нататък *Зогр* и *Зогр**¹³), *Мариинско* (по-нататък *Мар*), *Асеманиево* (по-нататък *Ас*) и кирилския апракос *Савина книга* (по-нататък *Сав*). При отделните форми се цитира и съответствието в гръцкия евангелски текст¹⁴.

Основа за съпоставителен анализ са 213 (119 + 94)¹⁵ приименни родителни форми¹⁶. В отделните старобългарски евангелия броят е различен и според него подреждането им е следното: *Ас* (201), *Мар* (191), *Зогр* 183 (166 + 17*) и *Сав* (107). Общото количество на описаните форми от петте старобългарски евангелски преписа е 895, а заедно с гръцките съответствия наброяват 1 094.

Към някои от описаните в настоящата работа присубстантивни родителни форми в скоби се цитират авторите¹⁷, които вече са ги използвали за илюстрация в трудовете си по различни поводи. Това допринася да се обогати анализът на местоименните употреби, а, от друга страна, приведените примери от славистите да се допълнят и с данните от *Vam*.

Падежните присубстантивни форми за притежание се открояват само в именни конструкции. За да е налице именна конструкция, трябва да има най-малко два члена (а някои съдържат и повече). Основните членове са: *определяем член* (по-нататък *O1*) и *определящ член* (по-нататък *O2*, който е родителната посесивна форма). Синтактичните функции на членовете се разграничават, тъй като *O2* във всички случаи е несъгласувано определение, а *O1* може да бъде главна или второстепенна част на изречението, т. е. такава, каквато може да изпълнява само съществителното име или друга част на речта в субстантивна употреба.

Изключително голям е броят на именните съчетания, при които като *O2* участва анафоричното местоимение с преобладаване на формите от мъжки род. Обяснението се съдържа в обстоятелството, че точно това показателно местоимение само в косвените падежи има самостоятелна употреба в трето лице и в трите числа, от една страна, като лично, а, от друга страна, приименните родителни форми на *и може да изразяват притежание и така се явяват заместници на липсващите в старобългарски език притежателни местоимения за посоченото лице. *O1* е изразен с най-различни части на речта и според тяхната семантика именните конструкции се разпределят в пет подгрупи. В тях също се наложи прегрупиране, продиктувано от това на каква част на изречението *O2* е несъгласувано определение.

I. *O1* Е КОНКРЕТНО СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ (83 + 74). Тук се обособяват три основни тематични групи, в които отново се извършва разграничаване според значението на думите. Определените групи се отличават по количествен показател.

I. 1. *O1* е име на одушевен предмет (55 + 39). Броят на именните конструкции, причисляващи се към групата, е значително голям. Имайки предвид най-общото в семантиката на думите, употребени като *O1*, отново се извършва разграничаване, в резултат на което съществителните се разделят на три групи.

I. 1. 1. *O1* е име на лице (26 + 23). Тук не се включват само думите, именуващи родствени отношения (те се представят отделно). Независимо от това подгрупата обхваща най-много посесивни конструкции. *O2* е определение на пет различни части на изречението, отличаващи се по броя на употребите.

I. 1. 1. 1. О2 е определение на подлог (31). Като подлог с най-голяма честота на употреба е регистрирана думата *оуѣеникъ* (24 употреби). Другите съществителни имена имат по един или два представителя. Примери се срещат в разказите на четиримата евангелисти в следните стихове:

Мт — *αὐτοῦ*: 5:1 *пристѣпиша къ нему оуѣеници его* — *Зогр, Ас, Сав*; 8:23 *по нему идѣ оуѣеници его* — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 15:23 *и пристѣпѣше оуѣеници юго* — *его Зогр, Мар, Сав*; 18:31 *видѣвъше клеветѣти юго бывъша* — *его Зогр**, *подрозѣи его Сав*¹⁸; 18:32 *тѣгда призѣвавъ и гѣ юго* — *его Зогр**, *Мар, Ас*; 18:34 *и прогнѣва сѣ гѣ юго* — *его Зогр**, *Мар, Ас, Сав*; 19:10 *гѣша юмоу оуѣеници юго* — *его Зогр**, *Мар, Ас, Сав*; 28:13 *рѣчѣте тако оуѣеници его ноциѣ пришьдѣше оукрадѣ и намѣ съпѣциѣмѣ* — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; — *αὐτῶν*: 18:10 *тako***¹⁹ агли ихѣ на нѣсѣхѣ* — *Мар, Ас, ихѣ Зогр** (Минчева 1964: 158); — в *гр. не*: 8:25 *и пришьдѣше оуѣеници его* — *Зогр, Мар*; 18:25 *повелѣ господинѣ его да продадатѣ и* — *Зогр**, *Мар, Ас*.

Мк — *αὐτοῦ*: 2:23 *и науѣша оуѣеници юго пѣтъ творити* — *его Зогр, Мар, Ас, Сав*; 6:29 *и слѣшавъше оуѣеници юго придѣ* — *его Зогр, Мар, Ас*; 8:27²⁰ *изидѣ ис и оуѣеници его* — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 9:28 *оуѣеници его въпрашаахѣ и единого* — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; — в *гр. не*: 9:33 *приде ис и оуѣеници его въ каперьнаоумѣ* — *Ас*.

Лк — *αὐτοῦ*: 8:9 *въпрашахѣ же и оуоуѣеници его гѣжѣ* — *Зогр, Мар, Ас, Сав* (Чешко 1970: 241²¹); 8:22 *вълѣзе ис въ коровѣ и оуѣеници юго* — *его Зогр, Мар, Ас*.

Йо — *αὐτοῦ*: 4:27 *и тѣгдажде придѣ оуѣеници юго* — *его Зогр, Мар, Ас*; 4:51 *се рави его сърѣтѣж и гѣжѣ* — *Зогр, Мар, Ас*; 6:16 *сънидѣ оуѣеници юго на море* — *его Зогр, Мар, Ас*; 6:22 *въ нѣже вънидѣ оуѣеници его* — *Зогр, Мар, Ас*; 6:22 *нѣ единн оуѣеници его идѣ* — *Зогр, Мар, Ас*; 6:61 *рѣчѣхѣмѣ о семѣ оуѣеници его* — *Зогр, Мар, Ас*; 12:16 *сихѣ же разоумѣша оуѣеници его прѣжде* — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 15:15 *рабѣ во не вѣстѣ уѣто творитѣ гѣ юго* — *его Мар, гѣ его Зогр, Сав, гѣнѣ его Ас*; 16:29 *гѣша юмоу оуѣеници его* — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 20:26 *вѣахѣ вънѣтрѣ оуѣеници юго* — *его Мар Ас*; — *αὐτῶν*²²: 11:12 *рѣша же оуѣеници его* — *Зогр, Мар, Сав, гѣ Ас*²³; — в *гр. не*: 4:31 *молѣахѣ оуѣеници юго* — *его Зогр, Мар, Ас*; 20:19 *идеже вѣахѣ оуѣеници его събрани* — *Мар Ас*.

В следващия стих най-близо до гръцкия текст стои преводът в глаголическия апракос. Формата оуѣеникѣ може да се приеме и като плурална генетивна, ако се имат предвид данните, съдържащи се в *Мар*. В такъв случай функцията на *О1* е друга. Затова примерът е включен в подгрупата с известна резерва:

Йо 6:24 **ѡко*** ꙗс не вѣстѣ тоу• и оуѣеникѣ его** — *Зогр, ꙗса... оуѣеникѣ его Мар, ꙗса... оуѣеници его* (Ἰησοῦς... οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ) *Ас*.

I. 1. 1. 2. О2 е определение на непряко допълнение (7). В шест от случаите като *О1* е употребена думата оуѣеникѣ, и то с форми за множествено число. Пет съчетания са безпредложни, а косвеният обект се намира в дателен падеж:

Мт — αὐτοῦ: 28:7 **рѣцѣта оуѣеникомѣ ѡго** — *его Мар, Ас, Сав*; 28:8 **тѣстѣ вѣзвѣститѣ оуѣеникомѣ ѡго** — *его Зогр, Мар, Ас, Сав*; — в *гр. не*: 28:8 **ѡкоже идѣшете вѣзвѣститѣ оуѣеникомѣ ѡго** — *его Зогр, Сав*.

Мк — αὐτοῦ: 2:16 глаголахъ оуѣеникомѣ его — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 16:7 **нѣ идѣте и рѣцѣте оуѣеникомѣ ѡго и петроу** — *его Зогр, Мар, Ас*²⁴ (*Bartula 1969: 115*).

Някои глаголи се свързват с предложни конструкции на творителен падеж с предлога съ, „чието обектно значение се обособява като обозначаване на съвместност при извършване на действието“⁴²⁵. В нашия пример е фиксиран глаголът възлежати:

Мк — αὐτοῦ: 2:15 **мѣнози мѣитарѣ и грѣшници възлежахъ съ ѡсѣ• и съ оуѣеникѣ его** — *Зогр, Мар, Ас, Сав* (*Bartula 1964: 56, Bartula 1969: 96*).

Аналитично изразяване на косвения обект с предлог къ и дателна форма се среща в текста на:

Лк — αὐτῶν: 1:16 и **мѣногы сновѣ излѣвѣ оворотитѣ къ Гю Бю Ихъ** — *Мар, Ас, ихъ Зогр*.

I. 1. 1. 3. О2 е определение на несъгласувано определение (6). В пет случая *О1* е плуралната родителна форма на оуѣеникѣ, която означава част от цялото. Едно от съчетанията е без предлог и има различие с гръцки, защото полὺς е без превод:

Лк — αὐτοῦ: 6:17 **ста ꙗс на мѣстѣ равнѣ• и народѣ оуѣеникѣ ѡго** — *его Зогр, Мар, Ас*²⁶, *Сав*.

Предлогът отъ участва в четири конструкции. Те са еднакви по съдържание, което се наблюдава и в сравнявания гръцки текст, т. е. налице е буквално предаване на ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Примерите са регистрирани в стихове от Евангелието на Йоан:

Йо 1:35 *СТОТАШЕ*** ИОАННЪЪ ОТЪ ОУУЕНИКЪ ЕГО ДЪВА — Зогр, Мар, Ас*²⁷; 6:60 *МЪНОЗИ ЖЕ СЛЪШАВЪШЕ ОТЪ ОУУЕНИКЪ ЙЕГО РЪША ЖЕСТОКО ЕСТЪ СЛОВО СЕ — ЕГО Зогр, Мар, Ас*; 6:66 *ОТЪ СЕГО МЪНОЗИ ОТЪ ОУУЕНИКЪ ЙЕГО ИДЪ ВЪСПАТЬ — ЕГО Зогр, Мар, Ас*; 21:2 *И ИНА ВЪ ОТЪ ОУУЕНИКЪ ЕГО — Зогр, Мар, Ас*.

В следващия стих *О1* е приименна дателна форма с притежателно значение:

Лк — *αὐτοῦ*: 1:76²⁸ *ДАТИ РАЗОУМЪ СЪПАСЕНИИА ЛЮДЕМЪ ЕГО — Зогр, Мар*.

Интересно е да се отбележи, че регистрираното в Лк 1:76 след дати безпредложно четиричленно именно съчетание е последвано от предложното въ отъпоушение грѣхъ нашихъ. Така в този контекст се оформят пет именни конструкции, но само три от тях (разоумъ съпасениа, людемъ его, въ отъпоушение грѣхъ) съдържат посесивни форми в родителен падеж.

I. 1. 1. 4. *О2* е определение на пряко допълнение (3). При трите случая в обектна функция е употребено съществителното равъ, като в два от тях формата е винителна:

Мт — *αὐτοῦ*: 21:35 *И ИМЪШЕ ДЪЛАТЕЛЕ РАВЪ ЙЕГО — ЕГО Зогр*, Мар, Ас, Сав*; 22:6 *А ПРОУИИ ИМЪШЕ РАВЪ ЙЕГО ДОСАДИША ИМЪ — ЕГО Зогр*, Мар, Ас*.

Прекият обект в следващия стих е означен с родително-винителна форма, като в един от сравняваните преписи има различие:

Лк — *αὐτοῦ*: 7:3 *МОЛА И ДА ПРИШЪДЪ СЪПАСТЪ РАВА ЕГО — Мар, Ас, Сав, мола и да спетъ равъ его Зогр (Bartula 1964: 79²⁹)*.

I. 1. 1. 5. *О2* е определение на сказуемо определение (2). Стиховете са засвидетелствани в Евангелието на Йоан:

Йо — *αὐτοῦ*: 9:27 *И ВЪИ ХОЩЕТЕ ОУУЕНИЦИ ЙЕГО ВЪИТИ — ЕГО Зогр, Мар, Ас*; — *ἐκεῖνου*: 9:28 *ТЪИ ЛИ ОУУЕНИКЪ ЙЕСИ ТОГО — Зогр (Минчева 1964: 49), Мар, Ас*.

Стихът Йо 9:28 у А. Минчева се намира сред примерите, които показват, че в конструкциите с *вѣити* в старобългарски на родителния падеж от гръцкия оригинал освен приименният дателен падеж за отношение „може да съответства прилагателно име или притежателно местоимение, както и родителен за принадлежност“.

С най-голяма фреквентност във функцията на *О1* в подгрупа I. 1. 1. се отличава съществителното име *оууеникъ* (37), следвано от *равъ* (4), *господъ* (3), *ангелъ*, *вогъ*, *господинъ*, *клеврѣтъ* и *людье*.

I. 1. 2. *О1* е дума, означаваща родство (28 + 16). Като *О1* са употребени нарицателни съществителни, назоваващи имена на лица от тесния

семеен кръг. Най-често срещани са *мати*, *отъць*, *братрина*, *сынъ* и др. Тук конструкциите се разделят на шест групи, които имат различен количествен показател.

I. 1. 2. 1. О2 е определение на подлог (18). Тук се отнасят следните именни конструкции, при които *О1* е в именителен падеж:

Мт — *αὐτῆς*: 15:28 и *исцѣлѣ дѣци еѧ въ тѣхъ часѣхъ* — *Сав*, *ѡд Зогр*, *Мар*.

Лк — *αὐτοῦ*: 1:60 и *отѣвѣщавъши матери юго рече ни* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*; 8:19 *придѣ же къ немуѣ· матери: и братрина юго* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*, *Сав*; 15:20 *оузърѣ и оць его* — *Зогр*, *Мар*, *Ас*, *Сав*; 15:25 *вѣ же снѣхъ его старѣи на селѣхъ* — *Зогр*, *Мар*, *Ас*, *Сав* (Večerka 1993: 187); — *αὐτῶν*: 15:12 и *рече мѣнии снѣхъ юю* — *ю Зогр*, *Мар*, *Сав*.

Йо — *αὐτοῦ*: 4:12 и *тѣхъ из него пи:* и *снове юго* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*; 7:3 *рѣша** же къ немуѣ братрина*** его* — *Зогр*, *Мар*, *Ас*; 7:5 *ни братрина*** во· юго вѣрровадѣхъ въ него* — *его Мар*, *Ас*; 7:10 *егда же възидѣ братрина его въ праздниѣхъ* — *Зогр*, *Мар*³⁰, *Ас*; 8:44 *яко*** лѣжѣхъ юстѣхъ и оць юго* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*; 9:3 *ни съ съгрѣшиши ни родителѣ его* — *Зогр*, *Мар*, *Ас*; 9:20 *отѣвѣщасте имѣхъ родителѣ юго и рѣстѣ* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*; 9:22 *сѣ рѣстѣ родителѣ юго* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*; 9:23 *сего ради родителѣ юго рѣстѣ* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*; 19:25³¹ *стопахъ при кръстѣхъ исвѣхъ матери юго* — *его Зогр*³², *Мар*, *Ас*, *Сав*; — *ἑμῶν*: 9:19 *съ ли юстѣхъ снѣхъ ваю* — *Зогр*, *Мар*, *Ас* (Večerka 1957: 30); — *ἡμῶν*: 9:20 *съ естѣхъ снѣхъ наю* — *Зогр*, *Мар*, *Ас* (Večerka 1993: 221).

I. 1. 2. 2. О2 е определение на пряко допълнение (11). Обектът в девет от съчетанията се намира във винителен падеж. Примерите са следните:

Мт — *αὐτοῦ*: 1:2 *иakovъ же роди· иудѣ· и братринѣ юго* — *его Ас*, *Сав*; 1:11 *носи роди нехониѣхъ: и братринѣ юго* — *его Ас*, *Сав*; 2:13 *въставѣхъ поими отроуѣ и матерѣ юго* — *его Ас*, *Сав*; 2:14 *онѣ же въставѣхъ полтѣхъ отроуѣ и матерѣ юго ноциѣхъ* — *его Ас*, *Сав*; 2:20 *въставѣхъ поими отроуѣ· и матерѣ его* — *его Ас*, *Сав*; 2:21 *онѣ же въставѣхъ· полтѣхъ отроуѣ и матерѣ его* — *Ас*, *Сав*; — в *гр. не*: 18:25 *повелѣхъ... да продадатѣхъ и· и женѣ юго и ѹдда* — *его Зогр**, *Мар*, *Ас*.

Йо — *αὐτῆς*: 11:5 *любѣаше же ꙗс мартѣ· и сестрѣ юд· и лазарѣ* — *ѡд Сав*, *ѡд Зогр*, *Мар*, *Ас* (Bartula 1964: 26); — в *гр. не*: 11:3 *посѣласте же сестрѣ юго къ немуѣ гѣщи* — *его Зогр*, *Мар*, *Ас*, *Сав*.

В две конструкции допълнението е изразено с родително-винителна форма:

Мк — αὐτοῦ: 9:21 и въпроси ἰς ὄца ἐго — Зогр, Мар, Ас, Сав.

Йо — αὐτοῦ: 4:47 и исцѣлитъ сѢНА ЮГО — ἐго Зогр³³, Мар, Ас.

I. 1. 2. 3. O2 е определение на приложение (9). Всички именни конструкции тук са тричленни, защото едното от имената има две определения — съгласуваното е приложение (апозиция), а несъгласуваното е приименна падежна форма в родителен падеж. Те се намират в текста на следните стихове:

Мт — αὐτοῦ: 2:11 видѣша отроуа съ материѣ материѣ Юго — ἐго Ас (Bartula 1964: 58), Сав; 4:18 видѣ двѣ брата симона... и андреѣ брата ἐго — Зогр, Ас, Сав; — αὐτῆς: 1:19 носифъ же мжжь юа · правьднъ съ - еа Ас, еа Сав.

Лк — αὐτοῦ: 1:24³⁴ зачатъ елисаветъ жена юго — ἐго Зогр, Мар, Ас; 1:32 и дастъ юмоу гъ бъ прѣстолъ дава ὄца ἐго — Зогр, Мар, Ас, Сав; 1:67 и захарита ὄць юго испълни еа дхнь стѣимъ — ἐго Зогр, Мар, Ас; 3:1 филипоу же братроу юго — ἐго Зогр, Мар, Ас, Сав.

Йо — αὐτῆς: 11:1 и марты сестры юа — еа Сав, еа Зогр, Ас, еа Мар³⁵ (Вечерка 1963: 195, Vaillant 1964: 133, Bartula 1969: 118); 11:2 еаже братръ лазаръ волѣше — Сав, еаже Зогр, Мар (Николаева 1989: 132), Ас.

I. 1. 2. 4. O2 е определение на непряко допълнение (3). Две от съчетанията са безпредложни и в тях косвеният обект е означен с дателна форма. Те са регистрирани в стихове от Евангелието на Лука:

Лк — αὐτοῦ: 1:62 помавахъ же ὄцю юго како би хотѣлъ нареци ю — ἐго Зогр, Мар, Ас; 9:42 и въдастъ и ὄцю юго — ἐго Зогр, Мар, матери ἐго Ас.

Конструкцияте, аналитично означаващи обекта посредством предлог о 'за, заради' и локативна форма, се наричат „изяснителни обектни конструкции“³⁶. Това се наблюдава в следващия наш пример:

Йо — в гр. не: 11:19 мгнози же... вѣхъ пришли... да оутѣшатъ ** и · о братръ юю — юю Зогр, Мар, Ас, Сав.

I. 1. 2. 5. O2 е определение на приложение в конструкция Dativus absolutus (2). Именната част на двете конструкции е разширена като формите на анафоричното местоимение са определение на приложение. В единия от случаите тя е тричленна:

Мк 6:22 и въшъдъши дъщери юа (τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ) иродидадѣ... реуе цръ дѣвици — еа Зогр, Мар, Ас.

В следващия пример е регистрирано четирикомпонентно именно съчетание. Особеното тук е, че посесивните форми са в различни падежи - него е родителна, а носифови е дателна форма:

Мт 1:18 **ОВРЖУЕНЪКЪ ВЪВЪШИ • МАТЕРИ ЮГО** (τῆς μητρὸς αὐτοῦ) **МАРИ** носифови... **ОВРЪКТЕ СЪ ИМЖИ ВЪ УРЪВЪКЪ ОТЪ ДЪХА СЪТА** — его *Ас, Сав*.

I. 1. 2. 6. O2 е определение на несъгласувано определение (1). Тази конструкция е тричленна и с две посесивни форми в родителен падеж. В случая **МАТЕРЕ** изпълнява две различни функции — спрямо **СЕТРА** е **O2**, а за него е **O1**. Фиксирана е в следния стих:

Йо — αὐτοῦ: 19:25 **СТОАХЖ** при **КРЪСТЪКЪ ТЪВЪКЪ МАТИ ЮГО** и **СЕТРА МАТЕРЕ ЮГО** — его *Зогр³⁷, Мар, Ас, Сав*.

Функцията на **O1** при именните съчетания, описани в **I. 1. 2.**, изпълняват съществителните **МАТИ** (9) **ОТЪЦЪ** (7), **БРАТЪРИ** и **СЪНЪ** (по 6 употреби), **БРАТЪРЪ** и **РОДИТЕЛЪ** (по 4), **СЕТРА** (3), **ДЪШТИ** и **ЖЕНА** (по 2) и **МЖЪКЪ**, което е употребено само веднъж.

I. 1. 3. O1 е дума, назоваваща животно (1 + 0).

I. 1. 3. 1. O2 е определение на подлог (1). Примерът се среща в текста от Евангелието на Йоан:

Йо — αὐτοῦ: 4:12 и **ТЪИ ИЗ НЕГО ПИ:** и **СНОВЕ ЮГО • И СКОТИ ЮГО • ОТЪВЪКЪЦА ТЪС** и **РЕУЕ ЮИ** — его *Зогр, Мар, Ас*.

I. 2. O1 е дума, означаваща част от човешкото тяло (20 + 20). В тези именни конструкции участват съществителни, назоваващи най-различни части от тялото на човека. Най-често срещани и с еднакъв брой употреби са съответно **НОГА** и **СРЪДЪЦЕ**, **ГЛАВА** и **РЪКА**.

I. 2. 1. O2 е определение на пряко допълнение (17). В петнадесет примера обектът е означен с винителна форма. Наблюдава се в текста на следните стихове:

Мт — ἡμῶν: 20:33 **ГИ ДА ОТЪРЪЗЕТЕ**³⁸ **СА НАЮ ОУИ** — *Зогр**, *Мар, очи наю Ас, Сав* (*Чешко* 1970: 241³⁹, *Večerka* 1993: 375).

Мк — αὐτοῦ: 6:27 **ПОВЕЛЪКЪ ПРИНЕСТИ ГЛАВЪКЪ ЮГО** — его *Зогр, Ас, ε(го) Мар⁴⁰*; 6:28 и **ПРИНЕСЕ ГЛАВЪКЪ ЕГО НА БЛЮДЪКЪ** — *Зогр, Мар, Ас*; 6:29 **ПРИДЪКЪ И ВЪЗЪШЪКЪ ТЪВЛО ЮГО** — его *Зогр, Мар, Ас*.

Лк — αὐτοῦ: 7:38 **ПЛАУЖИЦИ СЪ НАУАТЪКЪ МОУИТИ НОЗЪКЪ ЮГО СЪЗДАМИ** — его *Зогр, Мар, Ас* (*Bartula* 1964: 25); 7:38 и **ОБЛОВЪЗЪШЕ НОЗЪКЪ ЮГО** — его *Зогр, Мар, Ас* (*Минчева* 1964: 79); 10:34 и **ПРИТЪЖПЪ ОБЪЗДА СТРОУПЪИ ЕГО • ВЪЗЛИВЪКЪ ОЛЪИ И ВИНО** — *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 16:21 **НЪКЪ И ПСИ ПРИХОДЪШЕ ОБЛИЗЪКЪКЪ ГНОИ ЕГО** — *Зогр, Мар, Ас*.

Йо — αὐτοῦ: 10:3 и овьца гласъ ѳго слышатъ — его Зогр, Мар, Ас (Bartula 1964: 29); 10:4 како*** вѣда гласъ ѳго — его Зогр, Мар, Ас; 11:2 и отъръши ногѣ его власъ своими — Зогр, Ас, Сав (Bartula 1969: 64); — αὐτῶν: 12:40 ослѣпи оуи ихъ — Мар Ас, ихъ Зогр; 12:40 и окаменилъ юстъ* сръдъца*⁴¹ ихъ — Мар, Ас, ихъ Зогр; 13:12 егдаже оумъ ногѣ ихъ приа ризы своа — Мар, Сав, ихъ Зогр (Horálek 1954: 159, Vaillant 1964: 170, Минчева 1964: 78, Večerka 1993: 377), оумъ ногъи ихъ Ас (Horálek 1954: 159⁴²), (Večerka 1993: 377); 19:31 молиша пилата да прѣвнѣтъ голѣни ихъ и възъмѣтъ ѱ — Мар, Ас⁴³, ихъ Сав, ихъ Зогр (Минчева 1964: 79).

Две конструкции съдържат обект в родителен падеж, тъй като се намират при глаголи в отрицателна форма. А това са:

Лк — αὐτοῦ: 24:23 и не оврѣтъше тѣлесе его● придж глѣща — Зогр, Мар, Ас.

Йо — αὐτοῦ: 6:53 аще не сънѣсте плѣти с̄на ѱлѣскаго и пиете кръви его — Зогр, Мар, Ас (Bartula 1969: 66).

I. 2. 2. О2 е определение на обстоятелствено пояснение (13). Предлозите, участващи в тази подгрупа конструкции, са въ (5 пъти), на (4), връхоу, из, отъ⁴⁴ и при. Съчетанията с тези предлози изразяват отношения в пространството. Примерите са фиксирани в текста на следните стихове на четиримата евангелисти:

Мт — αὐτοῦ: 27:37⁴⁵ и възложиша връхоу главы ѳго винъ напъсанъ - его Зогр⁴⁶, Мар, Ас, Сав; 28:9 онѣ же пристѣпше асте** с̄а за ногѣ его — его Зогр, Мар, Ас, Сав.

Мк — αὐτοῦ: 7:33 възложи прѣсты своа въ оуши его — Зогр, Мар, Ас, Сав.

Лк — αὐτοῦ: 3:17 емоу же лопата въ ржоу его — Зогр, Мар, Ас, Сав; 4:22 и дивахъ с̄а о словесехъ благодѣти исходашѣа из оустъ его — Мар, Ас⁴⁷, Сав; 7:38 и ставъши зади при ногоу ѳго — его Зогр, Мар, Ас (Večerka 1993: 282); 15:20 и текъ нападе на възъ его● и обловыза и — Зогр, Мар, Ас, Сав; 15:22 и дадите прѣстѣнь на ржкъ его — Зогр, Мар⁴⁸, Ас, Сав; — αὐτῆς: 1:41 възигра с̄а младенць● радощами въ урѣвѣ ѳа — еа Зогр, Мар, Ас, еа Сав; — αὐτῶν: 8:12 придетъ дѣволъ и възъмѣтъ слово отъ сръдца ихъ — Мар, Сав, ихъ Зогр (Večerka 1993: 374), отъ сръдць ихъ Ас⁴⁹ (Večerka 1993: 374⁵⁰).

Йо — αὐτοῦ: 19:29 приджша къ оустомъ его — Зогр, Мар, Ас; 20:7 и сударъ иже вѣ на главѣ его — Мар, Ас; 20:25 аще не виждъ на ржоу ѳго гъзвы*** гвоздъниныа — его Мар, Ас; 20:25 и възложъ ржкъ мойъ въ ребра его — Мар, Ас.

I. 2. 3. O2 е определение на подлог (7). Именните съчетания тук са:

Мт — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 17:2 и $\text{просвьтѣ сѧ** лице юго} \bullet \text{ тако слѣньце}$ — его Зогр*, Мар, Ас; 27:25 $\text{вси людие вѣшѧ} \bullet \text{ кръвь юго на насѣ и на ѡдѣхѣ}$ нашихъ — его Зогр, Мар, Ас, Сав (Večerka 1993: 369).

Мк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 3:5 и $\text{прострѣ и оутвърди сѧ рѣка его}$ — Зогр, Мар, Ас, Сав.

Лк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 1:64 $\text{отъврѣзошѧ же сѧ оуста его авне}$ — Зогр, Мар, Ас; 1:64 $\text{отъврѣзошѧ же сѧ оуста его и азъикѣ юго}$ — его Зогр, Мар, Ас; 22:44 и $\text{вѣистѣ потѣ юго} \bullet \text{ тако капѧ** кръвѣ капѣшѧ на земѣ}$ — его Зогр, Мар, Ас, Сав (Večerka 1993: 353); — $\eta\mu\omega\nu$: 24:32 и $\text{рѣсте къ сѣвѣ} \bullet \text{ не сръдѣце}$ ли наю горы вѣк въ наю — Мар, Ас⁵¹ (Večerka 1957: 30, Вечерка 1963: 196⁵², Večerka 1993: 373).

I. 2. 4. O2 е определение на несъгласувано определение (3). И в трите примера конструкциите са тричленни и във всяка са фиксирани по две посесивни родителни форми. Различие между тях има, защото една от приименните форми изпълнява две функции, напр. сръдѣць, азъика и сръдѣца спрямо името пред тях са O2, а спрямо местоименните форми са O1. Примерите се срещат в текста на:

Мк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 7:35 и $\text{раздрѣши сѧ жѧ азъика его}$: и $\overline{\text{гладше}}$ уисто — Зогр, Мар, Ас, Сав; — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 3:5 о каменении^{53} сръдѣць ихъ — Сав, их Ас⁵⁴ (Večerka 1993: 374), сръдѣца ихъ Мар, ихъ Зогр⁵⁵ (Večerka 1993: 374).

Лк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 1:51 и $\text{растоуи грѣдѣе}^{56}$ мыслинѣ сръдѣца ихъ — Мар, ихъ Зогр.

В група I. 2. с най-голяма честота на употреба в ролята на O1 са засвидетелствани нога и сръдѣце (по 5 пъти), глава и рѣка (по 4), оуста (3), гласѣ, кръвь, око, тѣло и азъикѣ (по 2), а съществителните вѣна, гнои, голѣнь, лице, потѣ, ребро, строупѣ, оухѣ и рѣкѣ — по веднѣж.

I. 3. O1 е име на неодушевен предмет (8 + 15). В зависимост от най-общото в значението на съществителните имена от тази група, употребе-ни като O1, именните конструкции се представят в няколко подгрупи.

I. 3. 1. O1 е име на конкретен предмет (3 + 6). Съществителните тук означават най-общи конкретни понятия.

I. 3. 1. 1. O2 е определение на пряко допълнение (6). Обектът в трите съчетания се намира във винителен падеж:

Мт — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 3:3 $\text{гласѣ вѣпниѣцаго... правѣ створите стѣзѧ}$ юго — его Ас, Сав (Bartula 1964: 92); 27:32 $\text{семоу задѣшѧ да понесетѣ кръвѣ}$ тѣ его — Зогр, Мар, Ас, Сав (Horálek 1954: 174—175).

Мк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 1:3 $\text{гласѣ вѣпниѣцаго... правѣ творите стѣзѧ}$ юго — его Зогр, Мар, Ас, Сав; 15:21 $\text{да възъмѣтѣ кръстѣ его}$ — Зогр, Мар, Ас, Сав.

Лк — αὐτοῦ: 1:76 **прѣдъидеши...** оуготова^{ти} пжть его — Зо^{гр}, Мар, Ас; 3:4 **гласъ въпниѣщаго...** правы творите стъзѣ его — Зо^{гр}, Ас, Сав.

I. 3. 1. 2. O2 е определение на непряко допълнение (2). В двата примера косвеният обект е обозначен с дателна форма:

Лк — αὐτοῦ: 1:55 **такоже гла къ оцѣмъ нашимъ • аврааму и сѣмени юго до вѣка** — его Зо^{гр}, Мар.

Йо — ἐκεῖνον: 5:47 **аще ли того кънигамъ вѣрты не емете • како моимъ глмъ вѣрж юмюте** — Зо^{гр}, Мар, Ас.

I. 3. 1. 3. O2 е определение на подлог (1). Тази именна конструкция е следната:

Мт — αὐτοῦ: 3:4 **самъ же иоантъ • имѣше...** гадъ же юго вѣ: акриди и медъ дивни — его Ас, Сав.

Регистрираните думи във функцията на O1, включени в I. 3. 1., са стъза (3), кръстъ (2) и кънига, пжть, сѣмѣ, гадъ.

I. 3. 2. O1 е дума, означаваща облекло (2 + 4).

I. 3. 2. 1. O2 е определение на подлог (2). Двете именни съчетания са регистрирани в Евангелието от Матей:

Мт — αὐτοῦ: 17:2 **и ризы его выша вѣлы тако свѣтъ** — Зо^{гр}*, Мар, Ас; 28:3 **и одѣвние его вѣло тако снѣгъ** — Зо^{гр}, Мар, одѣвние его Ас, одежда его Сав.

При превода на гръцкото съществително име ἑνδυμα в Мт 28:3 са използвани синоними. Срещу паралелите във *Vat* и глаголическите тетри и в *Ас*, и в *Сав* отговарят разночетения⁵⁷.

I. 3. 2. 2. O2 е определение на пряко допълнение (2). Тези съчетания са еднакви и по отношение на включените в тях съществителни имена. Те буквално превеждат τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. Фиксирани са в текста на следните стихове:

Мт 27:35⁵⁸ **и распъньше же и раздѣлиша ризы его мѣтаахъ жрѣвни** — Зо^{гр}, Мар, Ас, Сав.

Мк 15:24 **и пропъньше и раздѣлиша ризы юго • метѣище жрѣвни о на** — его Зо^{гр}, Мар, Ас, Сав.

I. 3. 2. 3. O2 е определение на несъгласувано определение (2). В двата случая е засвидетелствана една и съща тричленна именна конструкция, която във *Vat* е точен превод на гръцката τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. В някои от сравняваните евангелски преписи обаче се наблюдават разночетения. Едното от тях се изразява във факта, че приименната посесивна форма на съществителното сапогъ, която спрямо *ремене* е O2, а тук е O1, е в различен падеж и число. Тези примери са:

Мк 1:7 поклонъ сѧ раздрѣшити ремене сапогъ ѱго — ремене сапогоу его Зоґр, Ас, Сав (Чешко 1970: 241), ремене чрѣвнемъ его Мар.

Лк 3:16 нѣсмь достоинъ отрѣшити ремене сапогъ ѱго — ремене сапогъ его Мар, ремене сапога его Сав, ремене сапогоу его Зоґр, Ас.

Явно е, че по отношение на превода и в двата стиха *Vat* стои най-близо до гръцкото съчетание, а в Лк 3:16 това се отнася и за *Mar*. В Мк 1:7 обаче *Mar* има лексикално различие, тъй като вместо форма на сапогъ като *O1* е фиксирана форма на съществителното *чрѣвни*⁵⁹.

Функцията на *O1* в конструкциите към I. 3. 2. се изпълнява от съществителните *риза* (3), *сапогъ* (2) и *одѣннѣ*.

I. 3. 3. *O1* е дума, означаваща жилище (1 + 3). В три конструкции като *O1* се явява думата *домъ*, а в една — *врата*, която означава част от жилището.

I. 3. 3. 1. *O2* е определение на обстоятелствено пояснение (3). В тези примери съчетанията с *въ* (2 употреби) и при изразяват пространствено отношение:

Мт — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 24:17 да не сълазитъ възлѣтъ ѱже ѱстѣ въ домоу его — Зоґр*, Мар, Ас, Сав.

Мк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 2:15 и вѣстѣ възлежашю емоу въ домоу его - Зоґр, Мар, Ас, Сав.

Лк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 16:20 нищѣ же вѣ етеръ именемъ лазаръ· ниже лежаше при вратѣхъ его - Зоґр, Мар, Ас, Сав⁶⁰.

I. 3. 3. 2. *O2* е определение на подлог (1). Именната конструкция е следната:

Йо — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon$: 4:53 снѣ твои живѣ ѱстѣ... и домъ ѱго въсь — его Зоґр, Ас, и весь домъ его Мар.

I. 3. 4. *O1* е дума, означаваща място (1 + 1).

I. 3. 4. 1. *O2* е определение на пряко допълнение (1). Тук прекият обект е означен с винителна форма. Примерът се намира в текста на следния стих:

Мт — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\upsilon$: 22:7 погоуби оубицца ты• и градъ ихъ зажъже — Мар, Ас, ихъ Зоґр*.

I. 3. 4. 2. *O2* е определение на обстоятелствено пояснение (1). В тази конструкция предлогът на е употребен с пространствено значение:

Мк — $\alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\upsilon$: 1:39 и вѣ проповѣдаѧ на сѣнѣмищихъ ихъ• въ всѣи галилѣи — Мар, Ас, Сав, ихъ Зоґр.

I. 3. 5. *O1* е дума с темпорално значение (0 + 1).

I. 3. 5. 1. *O2* е определение на подлог (1). Примерът се среща в текста на:

Йо — αὐτοῦ: 8:20 чко не оу вѣ пришѣлъ годѣ его — Зогр, Мар, Ас.

I. 3. 6. O1 е дума, означаваща небесно тяло (1 + 0).

I. 3. 6. 1. O2 е определение на пряко допълнение (1). Тук се включва следният пример:

Мт — αὐτοῦ: 2:2 видѣхомѣ во зрѣздѣ ѿ него на вѣстоцѣ • и придомѣ — его Ас, Сав (Чешко 1970: 241⁶¹).

II. O1 Е АБСТРАКТНО СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ (25 + 15).

II. 1. O2 е определение на пряко допълнение (13). При девет от конструкциите обектът се намира във винителен падеж. Това са:

Мт — αὐτῶν: 22:18 разоумѣвъ же ꙗко лжкавѣство ихѣ реуе — Зогр*, Мар (Vaillant 1964: 182), Сав (Чешко 1970: 241⁶², лжкавѣствѣ ихѣ Ас (Vaillant 1964: 182); — в гр. не: 26:65⁶³ се нынѣ слышасте власвимиѣ ѿ него — его Зогр, Мар, Ас, Сав.

Мк — αὐτῶν: 2:5 видѣвъ же ꙗко вѣрѣ ихѣ • гла ослабеномоу — Мар, Ас, Сав, ихѣ Зогр.

Лк — αὐτοῦ: 1:49 и створи мьнѣ... и стѣо нма ѿ него — его Зогр, Мар, Ас; 1:50 и створи... и милостѣ ѿ него въ роды и родѣ — его Зогр, Мар⁶⁴; 10:39 и сѣдѣши при ногоу ꙗкоу слышаше слово его — Зогр, Мар, Ас, Сав; 24:8 и помѣнѣша глаголы его — Зогр, Мар, Ас.

Йо — αὐτοῦ: 4:34 и съврѣшѣ дѣло ѿ него — его Зогр, Мар, Ас; 7:17 аще кѣто хошетѣ волю ѿ него творити — Зогр, Мар, Ас; 9:31 и волю ѿ него творитѣ — его Зогр, Мар, Ас; 12:41 егда видѣ славу ѿ него — Зогр, Мар, Ас.

В следващите два стиха от Евангелието на Йоан прекият обект е в родителен падеж, защото е при сказуемо в отрицателна форма:

Йо — αὐτοῦ: 3:32 и съвѣдѣтельства ѿ него никѣтоже не приеметѣ — его Мар, Ас; 5:38 и словеса его не имати прѣвѣваѣща въ васѣ — Зогр, Мар, Ас.

II. 2. O2 е определение на подлог (10). Примерите са следните:

Мт — αὐτοῦ: 28:3 вѣ же зракѣ ѿ него ꙗко млънии — его Зогр, Мар, Ас, Сав (Vaillant 1964: 184); — αὐτῶν: 5:3 блажени ницини дѣхомѣ • ꙗко тѣхѣ ѿ стѣ црѣство нѣсное — Зогр, Сав, тѣхѣ Ас⁶⁵ (Vaillant 1964: 141, Минчева 1964: 49⁶⁶); 5:10 блажени изгѣннани правды раде • ꙗко тѣхѣ естѣ црѣствие нѣбесное — Зогр, Сав, тѣхѣ Ас⁶⁸.

Мк — αὐτοῦ: 7:35 и дѣне разврѣзосте сѣ слоухѣ ѿ него — его Зогр, Мар, Ас (Минчева 1964: 79), Сав.

Лк — αὐτοῦ: 4:32 **ТАКО***** СЪ ВЛАСТИИЖ ВЪ СЛОВО ЮГО — ЕГО *Зогр, Мар, Ас*⁶⁹.

Йо — αὐτοῦ: 3:20 **ДА НЕ ОБЛИУАТЪ СЯ ДЪЛА ЕГО** — *Мар, Ас*; 3:21 **ДА НЕ ГЛАВЪТЪ***** СЯ ДЪЛА ЕГО — *Мар, Ас*; 7:7 **ТАКО***** ДЪЛА ЕГО **ЗЪЛА** СЪПЪТЪ — *Зогр, Мар, Ас*; 19:35 **ЕСТЪ СЪВЪДЪТЕЛСТВО ЕГО** — *Зогр, Мар, Ас*⁷⁰, **ПОВЪДАНИЕ ЮГО Сав** (*Чешко 1970: 241*⁷¹); 21:24 **И ВЪМЪ ТАКО ИСТИНЬНО ЮЕСТЪ СЪВЪДЪТЕЛСТВО ЮГО** — ЕГО *Зогр Мар Ас*⁷², **ПОВЪДАНИЕ ЕГО Сав**⁷³.

II. 3. O2 е определение на непряко допълнение (9). Аналитично изразяване на косвения обект е засвидетелствано при седем от конструкциите, в които участват предлозите о (3 пъти), въ и за (по 2) и отъ. Примерите са следните:

Мт — αὐτῶν: 1:21 **ТЪ ВО СПЕПЪТЪ ЛЮДИ СВОА ОТЪ ГРЪХЪ ИХЪ** — *Ас, Сав* (*Bartula 1964: 53, Bartula 1969: 92*⁷⁴).

Лк — αὐτοῦ: 1:14 **И МЪНОЗИ О РОДЪСТВЕЪ ЮГО ВЪЗДРАДОУИЖТЪ СЯ** — ЕГО *Зогр, Мар, Ас*; — в *гр. не*: 1:29 **ОНА ЖЕ ВИДЪВЪШИ СЪМАТЕ СЯ**** О СЛОВЕСИ ЕГО — *Зогр, Мар, Ас*.

Йо — αὐτοῦ: 4:41 **МНОЗИ ПАЧЕ ВЪРОВАША ЗА СЛОВО ЮГО** — ЕГО *Зогр, Мар, Ас*; 11:13 **ВЪЩА ЖЕ ТЪ О СЪМЪРТИ ЮГО** — ЕГО *Зогр, Мар, Ас, Сав*; 15:10 **ТАКОЖЕ И АЗЪ ЗАПОВЪДИ ОЦА МОЕГО СЪВЛЮСЪ• И ПРЪВЫВАИЖ ВЪ НЕГО ЛЮБЪВИ** — *Зогр, Мар, Ас, Сав* (*Vaillant 1964: 149*⁷⁵); — αὐτῶν: 10:32 **ЗА КОЮ ИХЪ* ДЪЛО КАМЕНИЕ ВЪ МА МЕТЕТЕ** — *Мар, Ас, ихъ Зогр*.

Непрякото допълнение в две именни конструкции е изразено с безпредложен творителен падеж. В едната от тях гръцкият предлог διὰ, употребен в конструкцията διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν със значение 'чрез, посредством'⁷⁶, в старобългарски не е преведен:

Йо 17:20 **НЕ О СИХЪ ЖЕ МОИЖ ТЪ ТЪКЪМО• НЪ И О ВЪРОУИЖЩИХЪ СЛОВЕСИИХЪ ИХЪ ВЪ МА** — *Мар, Ас*.

Стихът Лк 23:41 във *Vat* е регистриран на два листа. При превода му на единия лист се наблюдава особеност. Това се отнася за гръцката аористна плурална форма ἐπράξαμεν, срещу която се намира именното съчетание дѣломъ наю, срвн. : καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως, ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν — на л. 105 и въ оубо въ правѣдж **ДОСТОИНАГА БО ДЪЛОМЪ НАЮ ВЪСПРИИЕМЪ** (така е и в *Зогр* и *Мар*) и на л. 108 и въ же въ правѣдж **ДОСТОИНАГА ВО ТАЖЕ ДЪЛАХОВЪ ВЪСПРИИЕМЪ** (така е и в *Ас* на л. 105а и л. 109с).

II. 4. O2 е определение на обстоятелствено пояснение (5). Тук O2 се намира в предложни съчетания, в които предлозите имат различна семантика. С до се изразява отношение в пространството, фиксирано в текста на:

Мт — αὐτῶν: 24:31 и съвържтѣ избѣраныѣ... отъ коньць нѣсъ до коньць ихъ — *Мар, Ас, Сав, ихъ Зогр.*

От конкретното пространствено значение на отъ се е развило причинно значение⁷⁷, което тук се наблюдава в текста на:

Мт — αὐτοῦ: 28:4 отъ страха же ѳго сътрѣсѣ сѣ стрѣгѣщи — *его Зогр, Мар⁷⁸, Ас, Сав (Bartula 1969: 109).*

От конкретното пространствено значение на въ са се развили и други значения⁷⁹. С винителен падеж предлогът може да означава и цел. Това личи и от следните примери:

Мк — αὐτοῦ⁸⁰: 6:20 иродѣ въ боаше сѣ иодна... и въ сласть ѳго слоушаше — *Зогр, Мар, Ас.*

Лк — αὐτοῦ: 24:47 и проповѣдати сѣ въ има** ѳго покаѣниѣ*** — *Зогр, Мар⁸¹, Ас.*

Йо — αὐτοῦ: 20:31 въ има ѳго ици въ иоднѣ днѣтипасха — *его Зогр, Мар, Ас⁸².*

II. 5. O2 е определение на несъгласувано определение (3). Тези конструкции са тричленни, но само при два примера имената са разположени в последователен ред:

Мк — αὐτοῦ: 15:26 вѣ написаниѣ винты ѳго цырь иудѣискъ — *его Зогр, Мар, Ас, Сав.*

Лк — αὐτοῦ: 1:23 и быстѣ тако исплѣниша сѣ дѣныѣ слоужьбѣ ѳго — *Зогр, Мар, Ас (Večerka 1993: 349); 1:33 и цѣрствоу ѳго не вѣдетѣ коньца — Зогр, Мар, Ас, Сав.*

Като O1 с повече употреби в II. са съществителните имена дѣло и слово (по 6 употреби), съвѣдѣтельство и има (по 3), вола, има и цѣсарство (по 2), а вина, вѣра, власвина, глаголѣ, гласѣ, грѣхѣ, зракѣ, коньць, любви, лѣкавьство, милость, родѣство, слава, сласть, слоужьба, слоухѣ, страхѣ, съмирѣтѣ и цѣсарствѣе се срещат по веднѣж.

III. O1 Е ОТГЛАГОЛНО СЪЩЕСТВИТЕЛНО ИМЕ (6 + 2).

III. 1. O2 е определение на пряко допълнение (4). Прекият обект е означен с винителен падеж в следващите именни конструкции:

Мт — αὐτοῦ: 21:38 и оудръжимѣ достѣганиѣ*** ѳго — *его Зогр*, Мар, Ас, Сав; — αὐτῶν: 6:14 аще отъпоуститѣ уѣкомѣ съгрѣшениа ихъ — Мар, ихъ Зогр, ихъ Ас⁸³ (Večerka 1993: 369); — в гр. не: 6:15 аще ли не отъпоущаетѣ уѣкмѣ съгрѣшениа ихъ — Сав (Bartula 1964: 71, Bartula 1969: 70), съгрѣшени ихъ Мар, съгрѣшени ихъ Ас (Bartula 1964: 71, Bartula 1969: 70).*

Лк — αὐτῆς: 1:58 и слышашѣ... и рождѣниѣ ѳла• тако възвѣлиуиѣлѣ ѳстѣ гѣ — *ѳла Зогр, Мар, Ас.*

III. 2. *O2* е определение на обстоятелствено пояснение (3). Две конструкции съдържат предлога по и локативна форма. Те буквално превеждат гръцкото съчетание μετά + винителен падеж и означават определен момент от времето, след който се извършва действието. При второто съчетание в гръцки има различие, тъй като местоименната посесивна форма е дателна и плурална. Примерите са:

Мт — αὐτοῦ: 27:53 И ИШЪДЪШЕ ОТЪ ГРОВАЪ ПО ВЪСКРЪСНОВЕННИИ ЕГО ВЪНИДЖ ВЪ СЪТЪИИ ГРАДЪ — Зоґр, Мар, Ас, Сав.

Мк 16:19 ГЪ ІС ПО ГЛАННИ ЕГО (μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς) КЪ НИМЪ ВЪЗНЕСЕ СЛ НА НВО — Мар, Ас (Вечерка 1963: 187, Vaillant 1964: 173, Bartula 1969: 118, 121)⁸⁴.

Отношение в пространството е фиксирано в текста на:

Мт — αὐτοῦ: 3:7 И ВИДѢВЪ ЖЕ МЪНОГЫ... ГРАДЖЩА НА КРЪЩЕНИЮ ЮГО РЕУЕ ИМЪ — ЕГО Ас.

III. 3. *O2* е определение на непряко допълнение (1). Тук предлогът е употребен след глагол със значение 'изпитвам някаво чувство' и с местен падеж о означава 'за'⁸⁵:

Лк — αὐτοῦ: 4:32 И ОУЖАСААХЪ СД О ОУЧЕНИИ ЮГО — ЕГО Зоґр, Мар, Ас⁸⁶.

Във функцията на *O1* в подгрупа III. са засвидетелствани съгрѣшеніе (2 пъти) и въскръсновеніе⁸⁷, глаголаніе, достоаніе, кръштеніе, рожденіе, оученіе.

IV. *O1* Е СУБСТАНТИВИРАНО ПРИЛАГАТЕЛНО ИМЕ (5 + 2).

IV. 1. *O2* е определение на обстоятелствено пояснение (7). Тук във всички конструкции о изразява отношение в пространството:

Мт — μου: 22:44 РЕУЕ ГЪ ГЮ МОЮМОУ • СЪДИ О ДЕСНЖЪ МЕНЕ — Зоґр*, Мар, Ас, Сав (Večerka 1957: 30); — αὐτοῦ: 25:33 И ПОСТАВИТЬ ОВЪЦА О ДЕСНЖЪ СЕБЕ — Зоґр, Мар, Ас, Сав (Večerka 1957: 30); 25:34 ТЪГДА РЕУЕТЪ ЦРЬ СЪЩИИМЪ О ДЕСНЖЪ ЕГО • ПРИДѢТЕ БЛАГОСЛОВЕНИ — Зоґр, Мар, Ас, Сав.

Мк — μου: 10:40 А ЕЖЕ СЪСТИ О ДЕСНЖЪ МЕНЕ — Мар, Ас, Сав; — σου: 10:37 ДАЖДЪ НАМА ДА ЕДИНЪ О ДЕСНЖЪ ТЕБЕ — Зоґр, Мар, Ас, Сав; — αὐτοῦ: 15:27 ЮДИНОГО О ДЕСНЖЪ • А ДРОУГАГО О ШЮЖЪ ЮГО — ЕГО Зоґр, Мар, о шюжъ ЕГО Ас, о лѣвжъ ЕГО Сав; — в гр. не: 10:37 И ЕДИНЪ О ШЮЖЪ ТЕБЕ СДДЕВѢ ВЪ СЛАВѢ ТВОЕИ — О ШЮЖЪ ТЕБЕ Мар, о шюжъ ТЕБЕ Ас, о лѣвжъ ТЕБЕ Зоґр, Сав⁸⁸.

Употребените субстантивирани прилагателни от женски род са деснага (5 пъти) и шюга (2). Те заместват съществителното страна. В Сав и в единия от случаите в Зоґр вместо форма на шюга е регистрирана форма на синонима лѣвѣ⁸⁹.

V. O1 Е СУБСТАНТИВИРАНО ПРИЧАСТИЕ (0 + 1). Причастието е регистрирано със сложната си форма.

V. 1. O2 е определение на пряко допълнение (1). В случая ролята на O1 се изпълнява от форма на миналото страдателно причастие *извърнати*⁹⁰:

Мт — αὐτοῦ: 24:31 и посълетъ англы своа съ глласомъ... и съвержтъ извърнатиа его отъ четтыръ вѣтръ — *Зогр, Мар, Ас, Сав* (Večerka 1957: 27, Вечерка 1963: 195).

* * *

Представените именни конструкции с O2 местоимение дават основание да се направят някои по-важни обобщения.

1. Най-голям брой паралели (201) на местоименните родителни форми от *Вам* се откриват в глаголическия апракос, следван от *Мар* (191) и *Зогр* (166 + 17*). При това кирилските евангелия съществено се разграничават, защото при тях съотношението на паралелните родителни форми е 213:107, т. е. в *Сав* те са два пъти по-малко. Причина за това е обстоятелството, че във *Вам* има стихове, които не са включени в *Сав*.

2. Във функцията на определящ член на именните конструкции са регистрирани родителните форми на две показателни местоимения, които се употребяват и като лични за трето лице. С най-голяма честота на употреба се характеризира анафоричното местоимение, което се намира в 198 именни съчетания. Срещат се формите му *яго* (88 пъти) и *его* (84), *ихъ* (18), *яа* (7, към които се включват *яа* и *яа* (по веднъж) и *яю* (1). Формите *того* и *тѣхъ* са фиксирани по два пъти, като минималният им брой употреби се обяснява с факта, че като третолично местоимение *тѣ* се използва предимно в именителен падеж. Засвितетелствани са няколко родителни присубстантивни форми и на други местоимения. Като O2 участват *наю* (4), *мене* и *тебе* (по 2), а по веднъж се срещат *ваю*, *себе* и *яже*.

3. На присубстантивните местоименни форми в родителен падеж от *Вам* в гръцкото евангелие съответстват 199 форми в същия падеж. За трето лице са използвани родителните форми на определителното местоимение, а именно: αὐτοῦ (161 употреби), αὐτῶν (22) и αὐτῆς (7). Личните местоимения са представени с родителните форми ἡμῶν (3 пъти), μου (2), а σου и ὑμῶν се срещат по веднъж. От показателните местоимения в две конструкции е регистрирана генетивната сингуларна форма ἐκεῖνου, която в старобългарски е преведена с *того*. Те обаче се различават в семантично отношение: ἐκεῖνος 'онзи' — *тѣ* 'този'. В дателен падеж е употребена само един път плуралната форма αὐτοῖς (Мк 16:19).

4. Съотношението *задпоставна* : *предпоставна* позиция на приименните местоименни форми в старобългарски е 206:7, а в гръцки е 176:24. Различие между изходния текст и превода се наблюдава при формулата *O2 + O1*. Такива съчетания, при които посесивната падежна форма стои пред съществителното име, са фиксирани в следните стихове: в *гръцки* - Йо 3:21, 4:34, 4:47, 5:38, 6:53 (2 употреби), 9:27, 12:16, 12:40 (2 употреби), 15:15, 19:29, 19:31, 19:35, 21:24; Мк 7:35, 10:37; Мт 2:2; в *старобългарски* - Мт 20:33. При 183 именни конструкции обаче старобългарският преводач е следвал гръцкия текст, където при шест случая позицията е *предпоставна* (Йо 5:47, 10:32, 11:2, 15:10; Мт 5:3, 5:10), а при останалите 177 местоименната форма се намира в *постпозиция*.

5. Посочените местоименни форми с притежателно значение са несъгласувани определения на различни части на изречението, чиито количествен показател не е еднакъв. Подреждането им е следното: подлог (72 употреби), пряко допълнение (59), обстоятелствено пояснение (32), непряко допълнение (22), несъгласувано определение (15), приложение (11, две от които в конструкция *Dativus absolutus*) и сказуемно определение (2).

БЕЛЕЖКИ

¹ Vondrak, W. Altkirchenslavische grammatik. Berlin, 1900, 274—284.

² Vaillant, A. Manuel du vieux slave. Tome I. Grammaire. Paris, 1964, 180—185, от които за приглаголната употреба са 181—185.

³ Lehr-Splawicki, T., C. Bartula. Zarys gramatyki jkzyka staro-cerkiewno-slowiańskiego. Wydanie piąte. Wrocław—Warszawa—Krakwy, 1965.

⁴ Вж. Kurz, J. Učebnice jazyka staroslověnského. Praha, 1969, 206—207.

⁵ Мирчев, К. Старобългарски език. Кратък граматичен очерк. С., 1972, 104—106

⁶ Вж. Хабургаев, Г. А. Старославянский язык. М., 1974, 384—390.

⁷ Хабургаев, Г. А. Цит. съч., 387—388.

⁸ Вж. Икономова, Ж., А.-М. Тотоманова, И. Добрев. Старобългарски език. XI клас на Националната гимназия за древни езици и култури. С., 1985, 41—44.

⁹ Минчева, А. Значение и употреба на падежите. Падежна рекция. — В: Граматика на старобългарския език. С., 1991, 455—466.

¹⁰ Вж. Минчева, А. Цит. съч., 458—460.

¹¹ Минчева, А. Старобългарският език в светлината на балканистиката. С., 1987, с. 26.

¹² Този старобългарски паметник е открит и обнародван през последната четвърт на XX в. — вж. Кръстанов, Т. Български Ватикански палимпсест (Кирилско кратко изборно евангелие от X в. в Cod. Vat. gr. 2502). — В: Palaeobulgarica / Старобългаристика, 1988, № 1, 38—66; Кръстанов, Т., А.-М. Тотоманова, И. Добрев. Ватиканско евангелие. Старобългарски кирилски апракос от X в. в палимпсестен кодекс Vat. Gr. 2502. С., 1996.

¹³ Означените примери със *Зогр** се намират в допълнителната част на *Зогр* — Мт 16:20—26:20. За тези 17 листа вж. напр. **Стоянов, С., М. Янакиев.** Старобългарски език. Текстове и речник. Четвърто издание. С., 1972, с. 25, които пишат, че са „пак с глаголическо писмо ... писани от друг преписвач и по всяка вероятност по-късно“, но „вече с ъглеста глаголица“ — допълва **Куев, К.** Съдбата на старобългарските ръкописи през вековете. С., 1979, с.146. И. Добрев посочва, че „към края на XI в. изгубеният текст е бил възстановен на глаголица“ — **Добрев, И.** Старобългарски писмени паметници. — В: Граматика на старобългарския език. С., 1991, с. 53.

¹⁴ Гръцкият текст се цитира по изданието на **Nestle — Aland.** *Novum Testamentum graece.* Stuttgart. 26. Auflage, 1983.

¹⁵ Цифрите в скоби (тук и по-нататък) означават: *първата* (преди знака +) - броя на формите „с по-едри букви“, с които е „предаден видимият текст“ и *втората* (след знака +) — броя на формите „с по-дребни букви“, с които е „възстановен контекстът на разчетеното“. Тези определения на буквите са дадени от авторите на изданието - вж. **Кръстанов, Т., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 6.

¹⁶ Тук не влизат онези форми от *Vat*, които се срещат в повтарящ се текст. Такива случаи обаче се отбелязват на съответните места.

¹⁷ **Вечерка, Р.** Синтаксис беспредложного родителного падежа в старославянском языке. - В: Исследования по синтаксису старославянского языка. Сборник статей. Прага. 1963, 183—223 (= **Вечерка** 1963); **Минчева, А.** Развой на дателния притежателен падеж в българския език. С., 1964 (= **Минчева** 1964); **Николаева, Т. М.** План выражения категории посессивности. — В: Категория посессивности в славянских и балканских языках. М., 1989, 112—215. Забележка: Това е „Глава III“ от монографията, разработена от Т. Н. Молошная „при участии Т. М. Николаевой (старославянсий и словенский разделы) и Т. Н. Свешниковой (румынский раздел) — вж. „Предисловие“, с. 4 (= **Николаева** 1989); **Чешко, Е. В.** История болгарского склонения. М., 1970 (= **Чешко** 1970); **Bartula, C.** Związki czasownika z dopełnieniem w najstarszych zabytkach języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Wrocław—Warszawa—Kraków, 1964 (= **Bartula** 1964); **Bartula, C.** Składnia zdania pojedynczego w języku staro-cerkiewno-słowiańskim. Kraków, 1969 (= **Bartula** 1969); **Horálek, K.** Evangeliáře a čtveroevangelia. Příspěvky k textové kritice a k dějinám staroslověnského překladu evangelia. Praha, 1954 (= **Horálek** 1954); **Vaillant, A.** Manuel du vieux slave. Tome I. Grammaire. Seconde édition revue et augmentée. Paris, 1964 (= **Vaillant** 1964); **Večerka, R.** Ke konkurenci adnominálního genitivu a adjektiva v staroslověnině. (= **Večerka** 1957); **Večerka, R.** Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax II. Die innere Satzstruktur. - In: Monumenta linguae slavicae dialecti veteris. Tom XXXIV (XXVII, 2). U. W. Weiher — Freiburg i. Br., 1993 (= **Večerka** 1993).

¹⁸ В *Мар* и *Ас* подлогът е фиксиран без приименна форма. Разночетението *клевръкти* — *подроузи* е посочено от **Мъжлекова, М.** За някои лексикални особености в новооткрития кирилски апракос. — В: Украйна і Болгарія: віхи історичної дружби. Одеса, 1999, с. 361.

¹⁹ Във *Vat* буквата *и* е изписана с друг знак, който тук по технически причини не се предава. Такива думи в работата се отбелязват с три звездички (напр.

тако***). При някои думи във *Vat* еровият вокал и ъ не са разчетени. На мястото им издателите на ръкописа поставят други знаци. Вместо тях в нашата работа се използва съответният вокал и думата се означава така: с * за еровата гласна, като се отчита ъ или ь трябва да бъде (напр. ъстѣ*, срьдѣца*); с ** за малката носовка (напр. ѡстѣ**).

²⁰ Текстът Мк 8:27 във *Vat* се среща на л. 84 и на л. 87, където е въ вси кесарилѣ.

²¹ Съчетанието от Лк 8:9 е сред примерите, с които Е. Чешко илюстрира следната мисъл: „Общей сферы употребления является так называемое определение по отношению“.

²² В други гръцки ръкописи е употребена родителната форма — вж. Nestle, E., K. Aland. Цит. съч., с. 286.

²³ Вм. ѣго — вж. и бел. на Kurz, J. *Evangeliarium Assemani. Codex Vaticanus 3. slavicus glagoliticus. Tomus II. Pragaе, 1955, p. 159.*

²⁴ Стихът Мк 16:7 е използван за илюстрация от Lehr-Splawicki, T., C. Bartula. Цит. съч., с. 140.

²⁵ Минчева, А. Второстепенни части на изречението. — В: Граматика на старобългарския език. С., 1991, с. 439.

²⁶ В *Ac* текстът е същият на л. 123b, но на л. 150b конструкцията се намира след израза прѣдъ народи и има две различия: съдържа предлог отѣ и родителна форма на притежателно прилагателно, изписана съкратено — ѡсѣѣ.

²⁷ Йо 1:35 в *Ac* е регистриран и на л. 4а, и на л. 122а.

²⁸ В гръцкия текст и в глаголическите тетраевангелия е Лк 1:77.

²⁹ Тук Ч. Бартула сочи, че в *Зогр* прекият обект е във винителен падеж.

³⁰ Съчетанието от Йо 7:10 е един от примерите у Златанова, Р. Структура на простото изречение в книжовния старобългарски език. С., 1990, с. 87, при които формата на подлога е изразена със събирателни съществителни, съчетаващи се със сказуемото в множествено число. Вж. също и Златанова, Р. Граматична структура на простото изречение. — В: Граматика на старобългарския език. С., 1991, с. 415.

³¹ В трите апракоса стихът Йо 19:25 се намира на няколко места - във *Vat* на л. 106 и л. 158; в *Ac* на л. 105с, л. 118а и л. 146а; в *Sav* на л. 129 и л. 151b.

³² Този стих се намира сред други подобни у Павлова, Р. Пространственные конструкции в древнерусском языке в сопоставлении с древнеболгарском языком. С., 1977, с. 76, които показват, че предлогът при се отличава „широтой своей дистрибуции и высокой частотой употребления“.

³³ В *Зогр* е Йо 4:48.

³⁴ Тук конструкцията се цитира по л. 162, а не по л. 156, където се намира жена захаринна.

³⁵ Вм. ѣѡ — вж. бел. на Ягич, И. В. Мариинское четвероевангелие с примечаниями и приложениями. Памятник глаголической письменности. Graz, 1960, с. 360.

³⁶ Минчева, А. Цит. съч., с. 440.

³⁷ Данните от *Зогр* са цитирани от Мароевич, Р. Н. Посесивы - гибридная часть речи праславянского языка (на материале старославянских и древнерусских памятников). — В: Славянское языкознание. XII Международный съезд славистов. Доклады российской делегации. М., 1998, с. 618.

³⁸ Тази форма е в м. отъвързѣтѣ — вж. и бел. на **Кръстанов, Т., А.-М. Тотоманова, И. Добрев**. Цит. съч., с. 75.

³⁹ Стиховете Мт 20:33 и 34 от *Сав* са сред примерите за паралелна употреба на дателен и родителен падеж, които се срещат „только при выражении отношений органической принадлежности“.

⁴⁰ За тази форма вж. бел. на **Ягич, И. В.** Цит. съч., с. 137.

⁴¹ В тази дума не е разчетен вокалт в сричката сръ.

⁴² Стихът е използван от К. Хоралек, за да покаже, че форми за двойствено число стоят срещу гръцки плурални форми. По този повод той пише: „Proces ročíná velmi záhy a již nejstarší rukopisy po této stránce nejsou jednotné“ (с.158).

⁴³ Йо 19:31 в *Ас* се среща три места — на л. 106а, л. 110b и л. 118b.

⁴⁴ Тук съчетанието с отъ означава изходна точка на движението. По този въпрос вж. **Ходова, К. И.** Падежи с предлогами в старославянском языке (Опыт семантической системы). М., 1971, с. 103.

⁴⁵ Мт 27:37 във *Ват* се намира и на л. 108, и на л. 185.

⁴⁶ Тази предложна конструкция е използвана от **Минчева, А.** Обектните локативни конструкции с предлог на в старобългарски и отношението им към българския аналитизъм. — В: Славистичен сборник (*По случай VII Международен конгрес на славистите във Варшава*). С., 1973, с. 93, за да илюстрира „положение върху повърхност от горната част на предмета“. Стихът Мт 27:37 е един от примерите на **Павлова, Р.** Цит. съч., с. 164, илюстриращи употребата на вторичния предлог върхоу. За него авторката пише: „появившийся как формальное обозначение еще более конкретного и специализированного по сравнению с предлогом на+лок. пространственного признака“, в семантиката му има „еще один конкретизирующий, уточняющий момент — действие происходит на верхней поверхности“.

⁴⁷ В *Ас* Лк 4:22 е регистриран и на л. 113а, и на л. 146b, където е исѣкъ.

⁴⁸ Конструкцията от предлог на и винителна форма от Лк 15:22 (и още три подобни) според **Платонова, И.** Приглагольный беспредложный дательный падеж в объектной функции и синонимичные ему конструкции в развитии болгарского языка. — В: *Palaeobulgarica / Старобългаристика*, 1988, № 3, с. 28 означава „не косвенный объект, а место — поверхность или пределы объекта, куда направлено действие“.

⁴⁹ Без еров вокал в края на реда — вж. **Kurz, J.** Цит. съч., с. 107.

⁵⁰ С този и други подобни примери авторът показва, че в един и същ цитат са фиксирани форми за единствено или множествено число в еднакви по съдържание текстове.

⁵¹ Този стих от *Ас* е приведен за илюстрация при анализа на причастието горгы — вж. **Kurz, J.** Kapitoly ze syntaxe a morfologie staroslověnského jazyka. Praha, 1972, р. 147. Според автора формата горгы е по-стара от горѣ (в *Мар* е горѣ).

⁵² Р. Вечерка цитира този пример в подкрепа на следния извод: „Тенденция к точному выражению грамматического числа при помощи родительного осуществляется прежде всего в двойственном числе... в притяжательном значении применяются формы... НАЮ, ВАЮ“ (с. 195—196). Той отбелязва още (с. 196), че и Й. Добровски (цитира труда му *Institutiones linguae slavicae dialecti veteris*. Vindoboeae, 1822, р. 628) е „заметил, что притяжательные отношения личных мес-

тоимений выражаются... при помощи притяжательных МОЙ, НАШ, ТВОЙ, ВАШ для единственного и множественного числа, но для двойственного числа приводит родительные НАЮ, ВАЮ“.

⁵³ Вм. о окаменении — вж. и бел. на **Кръстанов, Т., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 103.

⁵⁴ В края на реда без ч — вж. **Kurz, J.** Цит. съч., с. 149.

⁵⁵ В това съчетание тетраевангелията се разграничават от апракосите по превода на гръцката генетивна сингуларна форма τῆς καρδίας.

⁵⁶ Тук гръдѣм е вм. грѣдѣм — вж. бел. на **Кръстанов, Т., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 188.

⁵⁷ Те са посочени от **Мъжлекова, М.** Лексиката на новооткрития палимпсест в сравнение с данните на други старобългарски евангелия. — В: Слов'янський збірник. Вип. VII. Одеса, 2000, с. 37.

⁵⁸ Във *Vat* Мт 27:35 се среща и на л. 107, и на л. 185.

⁵⁹ Разночетението е посочено от **Мъжлекова, М.** За някои лексикални особености... , с. 364.

⁶⁰ Стихът Лк 16:20 се намира сред примерите, цитирани от **Ходова, К. И.** Цит. съч., 43—44. С тях авторката илюстрира употребата на предлога при + локатив „с безобъектними глаголами“ за означаване на положение в незатворено пространство.

⁶¹ Тук с два примера от *Sav* (този и Мт 13:54, липсващ във *Vat*) Е. Чешко илюстрира следното: „При выражении неорганичной принадлежности употребляется только родительный падеж“.

⁶² Този пример погрешно е посочен за „субектно определение“, защото в случая ичъ е „обектно определение“.

⁶³ Във *Vat* Мт 26:65 се среща и на л. 101, и на л. 179.

⁶⁴ Конструкцията от Лк 1:50 е приведена, за да се покаже употребата на винителен падеж като синоним на дателен след форма на сътворити — вж. **Платонова, И.** Цит. съч., с. 33.

⁶⁵ Без ч в края на реда — вж. **Kurz, J.** Цит. съч., там.

⁶⁶ Този стих е сред илюстративните примери, при които на гръцкия родителен падеж в старобългарски отговаря родителен за принадлежност в съчетания с чѣти. Подобен пример има в стих Йо 9:28, цитиран също от А. Минчева — вж. по-горе I. 1. 1. 5.

⁶⁷ Стихът е цитиран и от други автори — вж. напр. **Kurz, J.** *Učebnice jazyka...*, р. 207; **Икономова, Ж., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 43; **Златанова, Р.** *Структура на простото изречение...*, с. 113. С този и други подобни примери авторката показва „наличието на родителен приименен в състава на именното сказуемо“, изразяващ притежание - вж. и **Златанова, Р.** *Грамматична структура...*, с. 426.

⁶⁸ Вм. чѣхъ — вж. **Kurz, J.** *Evangeliarium Assemani...*, р. 226. Стихът Мт 5:10 е илюстративен пример у **Kurz, J.** *Učebnice jazyka...*, там.

⁶⁹ Лк 4:32 в *Ac* се повтаря — на л. 50а и л. 147b.

⁷⁰ В *Ac* Йо 19:35 се среща на три места — на л. 106b, л. 110с и л. 118b.

⁷¹ Тази приименна форма от *Sav* е сред примерите за „субектни определения“.

⁷² Стихът Йо 21:24 в *Ac* е фиксиран на л. 30с и л. 146а

⁷³ В *Sav* Йо 21:24 се намира на две места — и на л. 141b, и на л. 151b. Употребените в този стих лексикални различия съвдѣтелство и повѣдание са посочени от **Мъжлекова, М.** Цит. съч., с. 363.

⁷⁴ И в двете работи на Ч. Бартула стихът Мт 1:21 е единствен пример, илюстриращ употребата на конструкция на родителен падеж с предлога отъ при съпастн.

⁷⁵ А. Ваян цитира стих Йо 15:10 като пример за предпозиция при употребата на местоименни форми в родителни посесивни конструкции.

⁷⁶ Употребен като предлог с родителен падеж, διά има три значения, едно от които е „инструментално“ — вж. Старогръцко-български речник. Съставители: **М. Войнов, В. Георгиев** и др. С., 1943, с. 176.

⁷⁷ Подобен пример с отъ от *Zogr* (Мт 14:26 и отъ страха възъпиша, липсващ във *Vat*) е цитиран от **Икономова, Ж., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 55.

⁷⁸ Този стих от *Mar* е цитиран от **Ходова, К. И.** Творительный причины. — В: Творительный падеж в славянских языках. М., 1958, с.176, за да илюстрира употребата на конструкция на родителен падеж с предлога отъ, изразяваща причина.

⁷⁹ Вж. **Икономова, Ж., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 58.

⁸⁰ В сравнявания гръцки текст тази местоименна форма се намира в безпредложно съчетание: ἡδέως αὐτοῦ.

⁸¹ В *Mar* е Лк 24:46.

⁸² Йо 20:31 в *Ac* е на л. 7d, л. 122b и на л. 156b, където е ег (вж. бел. на **Kurz, J.** *Evangeliarium Assemani...*, р. 318, където за тази форма пише: „slovo егo nedopsáno“).

⁸³ Без ъ в края на реда — вж. **Kurz, J.** *Evangeliarium Assemani...*, р. 146.

⁸⁴ Този текст е даден за илюстрация от някои автори, напр. от **Kurz, J.** *Učebnice jazyka...*, р. 206; **Минчева, А.** Значение и употреба на падежите. Падеж на рекция. — В: Граматика на старобългарския език. С., 1991, с. 459.

⁸⁵ За значението и на глагола, и на предлога вж. **Икономова, Ж., А.-М. Тотоманова, И. Добрев.** Цит. съч., с. 61.

⁸⁶ Лк 4:32 в *Ac* е регистриран и на л. 50а, и на л. 147b.

⁸⁷ Досега тази дума бе известна само от глаголическите тетраевангелия (вж. напр. Старославянский словарь (по рукописям X—XI веков). Под редакцией **Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки** и **Э. Благовой.** М., 1994; Старобългарски речник. Отговорен редактор: чл.-кор. проф. **Д. Иванова-Мирчева.** Т. I. Я — Н. С., 1999), а вече и от кирилски ръкопис.

⁸⁸ Двете съчетания от стих Мк 10:37 с предлог о + винителен падеж са цитирани от **Геродес, С.** Старославянские предлоги. — В: Исследования по синтаксису старославянского языка. Сборник статей. Прага. 1963, с. 345.

⁸⁹ Тези лексикални разночетения са посочени от **Мъжлекова, М.** Цит. съч., с. 362; **Мъжлекова, М.** Лексиката на новооткрития палимпсест..., с. 37. За лексикалните варианти „шюн - лѣвѣн“ вж. у **Львов, А. С.** Очерки по лексике памятников старославянской письменности. М., 1966, 269—272. Вж. и разночетение „123. шюи еѹѡνυμος, ёѣ, аристєрѡν — лѣвѣ“ у **Славова, Т.** Преславска редакция на

Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод. — В: Кирило-Методиевски студии. Кн. 6, С., 1989, 114—115.

⁹⁰ Тази субстантивирана винителна форма може да се добави към примера от Мк 13:22 (липсващ във *Vat*), даден от **Иванова-Мирчева, Д.** Субстантивацията в старобългарската лексикална система. — В: Български език, 1993—1994, № 1, с. 16.